

SELYEM ZSUZSA

BICIKLIK A KÉZI MEGHAJTÁSÚ KÖRHINTÁN

A 21. Európai Előadó-művészetek és Román Dráma Fesztiválja Temesváron

Ósmegeo Dnia társulat, Summit 2.0. Fotó: Adrian Plicisan

NÉHÁNY NAPPAL AZUTÁN, hogy meglepetésszerűen Temesvár nyerte meg az Európa Kulturális Fővárosa 2021 címet, szeptember 25-én elkezdődött a színházi fesztivál, kivételesen szeptemberben, nem pedig májusban, mint ahogy azt húsz éven át megszokhatták a város lakói és vendégei. A megnyitón viszont egyetlen városatyja sem tartotta szükségesnek fontoskodni, babérokat aratni: a fesztiválszervező Mihai Eminescu Nemzeti Színház igazgatója, Ada Hausvater és a fesztivál művészeti vezetője, az előadások válogatója, Oana Borș mondott pár szót. Egy harmadik nő, Codruța Popov, aki a fiatal román drámairodalom pályázatait, a jó szövegek előadását koordinálja, szintén hozzájárult ahhoz, hogy négy évvel ezelőtti élményem visszatérjen: mégiscsak vannak, akik képesek arra, hogy a színházat ne rendeljék alá se pártpolitikai, se személyes ambícióiknak, hanem egyszerre figyeljenek helyi problémákra és mondén trendekre. Ezt a fesztivált például úgy találták ki, hogy részint az Európai Előadó-művészetek Fesztiválja (FEST – Festivalul Spectacolului European), részint a Román Dráma Fesztiválja (FDR – Festivalul Dramaturgiei Române); részint tágasság, szépség, bravúr, részint mindennapi gondok, úgy mint válságocska a házasságban, elvakult nacionalizmusok, fiatalok elmagányosodása stb. Ha viszont ebben a dinamikában a forma és a tartalom szeparációját véljük fölfedezni – és úgy írtam, hogy véljük fölfedezni –, akkor máris olyan ponton vagyunk, ahonnan bírálható ennek az alapjában véve remek találkozáson az ez évi koncepciója.

A Duda Éva Társulat két előadásával kezdődött a temesvári román színház szervezte fesztivál. Nagyvonalú döntés, ugyanakkor mintha a *Mesh* és az *Overdose* azt a szerepet is betöltötte volna, hogy a nézők tudatában helyet csináljon a színháznak, megtisztítsa a terepet az odafagyott ítélettömböktől, a fogyasztás reménytelenségétől és a kataton keserűségtől. Váratlan harmóniák jöttek létre, majd mentek szét, és újabbak keletkeztek, aztán valahol megállt a folyamat, de nem úgy, hogy bármikor ne lenne folytatható. Persze, lehet mondani mindenfélét, hogy arról szól, hogy a sejtek, meg arról, hogy a függőségek, meg persze (hogy a csudába ne!?) a férfi-nő viszonyok, csakhogy ez a két előadás leginkább tisztán szép volt.

A fesztivál második előadása némi nackós-froclizással a *MaRó* című darab volt, amelyet Székely Csaba a marosvásárhelyi Yorick színház felkérésére írt, rendezője Andi Gherghe. A társulat kétnyelvű, az előadás kétnyelvű, a brechti mesélős színház és

a pesti kabarék egyaránt strukturálták, a nézők meg hahotázhatnak, ami tulajdonképpen a legadekvátabb viszony a mainstreamm finanszírozott neonacionalizmusokkal szemben a valóságban is.

A nyitóelőadás a temesvári román-német-magyar színház és opera szecessziós épületében, a *MaRó* a lovagteremből átalakított, elképesztően jó színházi adottságokkal rendelkező Sala 2-ben (2-es teremben) játszódott, az est utolsó előadásának helyszíne pedig – amiért annyira szerethető ez a fesztivál – a színház előtti tér volt. Négy évvel ezelőtt az Ósmegeo Dnia (Nyolcadik nap) társulata itt indította el a két-emeletnyi magas, vaslemez vitorlás hajóját a kockaköveken. Most *Summit 2.0* címmel bohóckodja el a poznaíni társulat a világ vezetőinek tanácskozást. (Pontosan ez történt az elmúlt négy év alatt bolygónk politikájában is: akkor még volt arról elképzelés, hogy bárkát építünk, amelyen minden elfér, ma viszont politikuscelebeket bámulunk tehetetlenül, és nézzük, ahogyan korábbi ellenállók az uralkodó elit részévé válnak.)

Négy alak vonul be a térre, úgy, ahogy csak politikusok tudnak igazán vonulni: körülbelül három méter magas tornyokon állnak, amelyek úgy gurulnak, ahogyan csak politikusok tornyai tudnak igazán gurulni – egy láthatatlan flótás tolja őket, szerencséjére a tornyoknak vannak kis kerekük, persze nem az ő kedvéért, hanem hogy gördülékenyebben haladjanak. Egyik notabilitáson bíboros kalpag, másikon velencei karnevális sityak, a harmadik nyilvánvalóan Angela Merkel rózsaszín kosztümben, a negyedik meg egy napszemüveggesturbános gengszterforma. Találkozásuk öröme pózolnak, aztán megint pózolnak, aztán konfettiket szórnak egymásra, közben szól a zene – ez minden világok legjobbika. Ám megjelenik a Störrfaktor, aki azért válik láthatóvá, mert neki is van guruló, magas alkalmatossága, csak őt nem egy kuli tolja, hanem maga pedálozik. Valamiféle ökokritikus tüntető lehet, szakadt, zöld viharkabátját a korábban elemlámpákkal a közhörséget pásztorozó biztonsági emberek levéttetik vele, és adnak rá öltönyt, fehér inget, nyakkendő. Be is kerül ötödiknek a díszes társaságba. Így megy ez, mígnem a végén az utóbbi évek elbukott forradalmi nyomán kialakult fogyasztói létezésnek való behódolás, gyáva áellenállás szerintem tökéletes, mozgó szobra meg nem jelenik: egy körhintán, amelyet névtelen emberek hajtának, néhány ember helyben biciklizik.

A második nap eseménye a fesztivál rejtőzködő témáját, a *bukott forradalmakat* megjelenítő *Az eltűnt év. 1989* a bukares-

ti Teatrul Mic előadásában. Kiváló színészek, jó együttműködés rendező és szerző között, visszafogott, de annál erősebben ható virtuozitás, több különálló történet. Nem kabarémódban játszanak, hanem kis, megrázó jelenetekben. A különbséget úgy hozzák létre, hogy (1) a szerző, Ștefan Peca nem anekdotákat gyűjt össze, hanem Ana Mărgineanu rendezővel és a színészekkel személyes emlékeket dolgoznak fel, (2) a jeleneteket nem fülbemászó dalocskákkal választják el, hanem 1989 naptár szerinti világpolitikai eseményeivel kötik össze. A nézőket bevonják a játékba, és könnyen megy ez nekik, jól lehet a szecessziós operaház a színhely. Talán az, ahogyan néznek, vagy mégis inkább a nézők nyitottsága teszi, de bármilyen közös akciót kezdenek, egyszerűen működik: a bejáratnál néhány nézőnek számokat nyomtak a kezébe, azokból húznak, és aki a számát hallja, fölmege a színpadra, és részt vesz a pionírok (a romániai úttörők) kicsiny diktatúrájában, vagy kimegy egy színésszel valahová, és nem jön vissza. Vagy válaszol arra a kérdésre, hogy mit csinált 1989 decemberében. Temesváron jó válaszokra számíthat az ember, de még ennél is jobb történet: egy lány, akinek a számát kihúzták, azt mondta tisztán, érthetően, úgy, hogy még a kakasülön is hallották, hogy ugyan akkor még nem született meg, de ha már élt volna, akkor kint lett volna a téren, ahogy a szülei is kint voltak.

A harmadik fesztiválnap újabb helyszínre vitt el: a temesvári plázamoziban Radu Jude *Inimi cicatrizate* (Sebhelyes szívek) című, Locarnóban a Don Quijote-díjjal és a zsűri különdíjával jutalmazott filmjének országos premierjét lehetett megnézni. Hogy miért pont ezt, miért pont ott, az nem volt annyira fontos kérdés, hiszen ez a fesztivál évek óta azon dolgozik, hogy a színház ne az értő keveseknek szóljon, és ne pusztán a jól szituált kultúrlények számára teremtsen elzárt felvonulási teret. Másfelől meg az előző, *Aferim!* című filmjével a berlini Ezüst Medvét is elnyert rendező ez év tavaszán a temesvári színház csodálatos 2-es termében Bergmant adaptált, színházi működésének debütjeként színre vitte a *Jelenetek egy házasságból*t. Ez az előadás nem került be a fesztivál darabjai közé, helyette inkább a fentebb említett film a sokáig elfelejtett M. Blecherről, akit az irodalmi berkekben Európa-szerte ismert Mircea Cărtărescu

hozott vissza a közös emlékezetbe. A film alig él a filmes technika lehetőségeivel, a 4:3-as képarány a némafilmeket idézi, a mozdulatlan kamera a klasszikus színházat a hiányzó negyedik fallal, a megjelenő kiírt, talányos részletek Blechertől az irodalmi érzékelést mozdítják be. A Fekete-tenger-parti szanatórium (kis kivétellel) az egyetlen helyszín, a csonttuberkulózisos Blechert alakító, 1992-es születésű Lucian Teodor Rus játéka felejthetetlen. A nagyon elképzelhetetlen jelenetknél (két mozgásképtelen ember szeretkezése) többen elhagyják a mozt, a vetítés utáni beszélgetésen viszont azt próbálják kínosan kimagyarázni, hogy a román értelmiségi elit bálványáról, Nae Ionescuról a főhős egy parádés jelenetben (a valóságnak egyébként megfelelően) mint ostoba, náci szofistáról beszél (<https://www.youtube.com/watch?v=SVynJz9HqS0>).

A fesztivál romándráma-szekciója ebben az évben a bukkott forradalmak szindrómájaként olyan előadásokat prezentált, amelyek az ember privát szférájában játszódnak – amitől a színház lelki tapaszt és horoszkóp funkciója kerül előtérbe, elfojtva igazi potenciálját. Annyit azért a darabok erényeként fogok fel, hogy egyik sem valamiféle jól bevált klasszikussal kufárkodik, hanem vagy közösen összerakott színészi történetek, vagy civil fiatalok történetei iskolákban, szájlelt diszkóban, virtuális terekben. Nyilvánvalóvá válik – a közönség összetételéből is –, hogy ez a temesvári román színház különösen odafigyel a fiatalokra, akik minden előadás előtt a kapuban várakoznak, majd az el nem foglalt helyekre, lépcsőkre – úgy tűnik, ingyen – beengedik őket. Ezen felül ez a színház évente megrendezi a drámaíróversenyt, új szerzőket keresnek és találnak, előadják a darabjaikat, workshopot szerveznek, idén norvégokkal közösen.

A fesztiválon előadott egyetlen klasszikus dráma Csehov *Sirálya* volt. Egy parkolóban. Egy szálloda parkolójában. Közben a színház előtti téren az első Temesvári Magyar Napok bővítés-sörös-kürtöskalácsos bódéitól körülvevett hatalmas színpadán üvöltött a „Jaj, cica eszem azt a csöpp kis szád”. Szóval Csehov, a parkolóban, a lemergi Theatre Voskresinnia előadásában, commedia dell'arte stílusban, tűzszonglörözéssel, pedállal hajtott dinoszauruszokkal – egyetlen szó nélkül.

E számunk szerzői

Boros Kinga (1982) teatrológus, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem oktatója, Csíkszeredában él

Fuchs Lívia (1947) tánc-történész és kritikus, Budapesten él

Herczog Noémi (1986) kritikus, szerkesztő, Budapesten él

Kővári Orsolya (1980) szakíró, Budapesten él

Králl Csaba (1964) tánc-kritikus, a Színház folyóirat szerkesztője, Budapesten él

Molnár Zsófia (1974) műfordító, kritikus, Budapesten él

Nánay István (1938) kritikus, tanár, színház-történész, Budapesten él

Péter Petra (1976) tánc-történész, Budapesten él

Rádai Andrea (1979) szerkesztő, kritikus, műfordító, Budapesten él

Selyem Zsuzsa (1967) író, irodalom-történész, a BBTE oktatója, Kolozsváron és Budapesten él

Szabó-Székely Ármán (1987) dramaturg, Budapesten él

Szemessy Kinga (1989) tanár, kommunikációs munkatárs (Budapest Kortárs Tánc Főiskola), Budapesten él

Urbán Balázs (1970) kritikus, Budapesten él